

UUE AASTATUHANDE ROMAANIVÕISTLUSED: ARVESTATAV HÜPPELAUD

1.

Romaanivõistlus on Eestis olnud juba peaaegu kaheksakümmend aastat kirjanduse elavdamise ja populariseerimise vorm, omades kindlat kirjandusloolist tähendust. Siinne kirjatükk võtab eesmärgiks vaadelda võistluse ajaliselt hilisemat otsa – ennekõike uue aastatuhande romaanivõistlusi. Keskendun Eesti Romaaniühingu korraldatud võistlustele, mis on nimetatud ajaperioodil toimunud viiel korral, ning lisaks mullusele Eesti Kirjanike Liidu korraldatud võistlusele, kuna seda võib pidada romaaniühingu tegevuse mantlipärijaks. Algselt Eesti Romaanifondi nime kandnud ühing jõudis alates 1996. aastast läbi viia seitse võistlust. Nullindate lõpus pöördus romaaniühingu juhatus palvega minu ja Peeter Helme poole, et meie kui noorema põlvkonna inimesed võistluste organiseerimise üle võtaksime. Pärast inetult pikaks veninud pausi liitus meiega Tiit Aleksejev ning me viisime kunagi antud lubaduse lõpuks ellu. Riivamisi vaatlen ka alates 2008. aastast korraldatud kirjastuse Tänapäev võistlusi, mis on siiani toimunud viiel korral, kuid jätan põhjalikuma käsitluse kellelegi teisele, kuna kahe romaanivõistluse vahelised ühendusteel paistavad mu meelest moodustavat eraldi teema. Oleks näiteks huvitav uurida, mil määral käsikirjad nende vahel ringlevad. Selge, et päris mitmed märkimist leidnud autorid liiguvad ühelt võistluselt teisele ja on saanud tunnustatud mõlemal konkursil (näiteks Eia Uus, Märt Laur, Helen Eelrand või Helju Pets). Samas paistavad Tänapäeva võistlusel olevat „oma” autorid (tuntumatest näiteks kaks korda esitsa kerkinud Ketlin Priilinn).

Põhiküsimus, millel aga tahaksin järgnevalt peatuda, kõlab nii: mil määral annavad romaanivõistluse tööd tooni sinne kirjanduse üldpildis?

2.

Nagu mainitud, on uuel aastatuhandel leidnud aset kuus romaaniühingu ja kirjanike liidu romaanivõistlust. Olgu need koos auhinnatud teostega mälu värskendamiseks siin ka ära toodud.

2000. aasta võistlus:

I – Aarne Ruben, „Volta annab kaebliku vilet”;
II – Leo Kunnas, „Sõdurjumala teener”;
III – Maimu Veske, „Continental” ja Lehte Hainsalu, „Kellakuuljad”.
Kõik nimetatud teosed avaldati 2001. aastal.

2002. aasta võistlus:

I – Nikolai Baturin, „Kentaur”;
II – Indrek Hargla, „Vabaduse kõrgeim määär”;
III – Enn Põldroos, „Joonik kivi”.
Kõik nimetatud teosed avaldati 2003. aastal.

2004. aasta võistlus:

I – Sass Henno, „Mina olin siin”;
II – Olavi Ruitlane, „Kroonu” (võistluse aegne pealkiri oli „Kaval-Peeter ja Vene-Pagan”);
III – Meelis Friedenthal, „Kuldne aeg”.
Kõik nimetatud teosed ilmusid 2005. aastal.

2006. aasta võistlus:

I – Tiina Laanem, „Väikesed vanamehed”;
II – Olle Lauli, „Niguliste õpilased”;
III – Aarne Biin, „Linna valitsemine”.
Kõik nimetatud teosed ilmusid 2007. aastal.

2008. aasta võistlus:

I koht jäeti välja andmata;
II – Milvi Martina Piir, „Liblikad janus”;
III – Birk Rohelend, „Minu sõraline sõber” ja Marion Andra, „Algolagnia”.

Kõik nimetatud teosed avaldati 2009. aastal.

2015. aasta võistlus:

I – Armin Koomägi, „Lui Vutoon”;

II – Märt Laur, „Lahustumine”;

III – Jim Ashilevi, „Kehade mets”;

IV – Helen Eelrand, „Suluseis”.

Kõik raamatud ilmusid võistlusega samal aastal.

3.

Üks võimalus vaadata romaanivõistluse võidutööde positsiooni üldises kirjanduspildis on uurida, mil määral leiab pärjatud teoseid Eesti iga-aastaste kirjandusauhindade nimistutes. Tundub, et lakmuspaberiks sobivad näiteks Eesti Kultuurkapitali kirjanduse sihtkapitali auhinnad, mille praktikasse kuulub nullinate algusest ka nominentide väljakuulutamine. Loomulikult ei tasu unustada teisigi kindla ajavahemiku (põhiliselt aasta) lõikes kogu eesti proosat haaravaid tunnustusi.

Sellises võrdluses tõuseb kohe esile üks nullinate romaanivõistluste võidutöö – Nikolai Baturini „Kentaur”, mis pälvis 2003. aastal ühtlasi kultuurkapitali proosaauhinna. Nominentide hulka jõudis samal aastal ka Indrek Hargla, aga mitte võistlusel teise koha pälvinud „Vabaduse kõrgeima määraga”, vaid romaaniga „Palveränd uude maailma”. On selge, et „Kentaur” mängib olulist rolli nii Baturini isiklikus biograafias kui ka nullinate kirjanduses üldisemalt. Seda mastaapset romaani annab võrrelda teiste Baturini suurteostega, samuti ei saa romaanist üle ega ümber seoses autori avarilma kontseptsiooniga – kui näiteks „Karu südant” võib pidada taigaromaaniks, siis „Kentaur” kasutab avarilma motiivina kõrbe. Kuigi Baturin tegutses nullindatel päris viljakalt, ei ulatu ükski tema sel ajavahemikul ilmunud romaan tähenduse ja kaalu poolest „Kentauri” kõrvale. Tõsi, Baturini tähendus eesti kirjanduses kipub olema eraldi teema, tema loomingus vastuvõtus

pole raske märgata veelahet, kus ühele poole jäävad innustunud pooldajad ja teisele poole halvasti varjatud ükskõiksus. Vastuolu tuli hästi nähtavaks näiteks seoses 2009. aasta kulka žanriauhindade lõppnimekirjaga, kus žürii otsustas esile tõsta vaid nelja prosaisti kuue võimaliku asemel. Selline hinnang proosa-aastale tekitas vastukaja. Kuna tol aastal ilmus teiste hulgas Baturini romaan „Delfiinide tee”, mis nominentide hulka ei pääsenud, andis juhtunu mitmele Baturini pooldajale põhjuse žürii proosanimekirja kritiseerida. Berk Vaher, üks Baturini innukamaid eestkõnelejaid, kirjutas Loomingus aastat kokku võttes ja žürii valikut teravalt kahtluse alla seades, et Baturini looming on „eesti literaadi maailmapildi jaoks ikka veel liiga suur” (Vaher 2010: 415).

Olgu selguse huvides ära mainitud, et žüriile heideti ette teistegi algupäraste proosateoste eiramist, kuid Baturin tõusis esile kui erakordne anne, keda ei osata kodumaal tunnustada. Üks Baturini pooldajate levinumaid reetoorilisi võtteid seobki tema loominguga maailmakirjandusega, eesti kolklüü kirjakultuuri jaoks liiga suurejoonelise vaimulaadiga. Näiteks Toomas Vint kirjutas 2009. kirjandusaastat kokku võttes ning just „Delfiinide teed” esile tõstes järgmist: „Kui olin Baturini suurepärase raamatu läbi lugenud, hakkas mind vaevama kuri eelaimdus, et see on liiga vägev teos eesti väikese kirjanduse jaoks” (Vint 2010). Siinse loo põhiteema juurde tagasi pöördudes võib rõhutada, et just „Kentauri” korduv pärgamine kujutab endast seda õnnelikku hetke, mil tema poolehoidjate kujutus autori suuruselt kattus tegeliku olukorraga. Ühtlasi on „Kentaur” üks neid eepilisi raamatuid, mis võimendavad romaanivõistluse laiemat tähendust, sidudes seda tugevalt eesti kirjanduse üldpildiga.

Teine nullinate romaanivõistlustel pärjatud töö, mis laiemat tunnustust leidis, oli Olavi Ruitlase „Kroonu”. Kuigi 2004. aasta romaanivõistluse kon-

tekstis jäi see alla Sass Henno teosele „Mina olin siin”, oli „Kroonu” samas ainus võistlusel esile tõstetud romaan, mis jõudis 2005. aasta kulka proosauhindade nimistusse. Huvitav, et ka tol aastal tekkis lõppnimekirja ümber kõva poleemika, kuna žürii otsustas jätta proosauhinna välja andmata, pärjates selle asemel kaht luuleauhinna kandidaate kogu: Kristiina Ehini „Kaitseala” ja Jürgen Rooste „Ilusaks inimeseks”. Kuna auhinnastatuudi praegune versioon sellist übermängimist enam ei võimalda, on huvitav hetkeks spekuleerida, millisele proosateosele oleks preemia tol aastal läinud. „Kroonu” tundub ajaliseltki distantilt arvestatav pretendent. Igal juhul pälvis teos lisaks kulka proosauhinna lõppvalikus figureerimisele ka 2006. aasta Virumaa kirjandusauhinna ja nüüdseks hingusele läinud Eesti Raudtee ja Sirbi kirjanduspreemia (kahasse Kristiina Kassi lasteraamatuga „Kasper ja viis tarka kassi”). Tänu elavale vastukajale kinnistas „Kroonu” Ruitlase rolli tõsiselt võetava prosaistina. Ruitlane on autor, kes avaldab romaane harva, kuid 2015. aastal ilmunud ja väga sooja vastuvõtu osaliseks saanud „Vee peal” kinnitab, et „Kroonu” polnud tema loomingus juhuslik õnnestumine ning et Ruitlane kuulub nende harvade eesti autorite hulka, kes köidab nii kriitikuid kui ka laiemat lugejaskonda. See sai mu meelest alguse „Kroonust”.

Kolmas teos, mis on tõusnud esile nii romaanivõistluse kui ka iga-aastaste auhindamiste kontekstis, on Leo Kunnase „Sõdurjumala teener” (mis, tõsi küll, ilmus 2001. aastal koos kümme aastat varem avaldatud „Kustumatu valguse maailmaga”). Raamat kandideeris kulka proosauhinna ning pälvis 2002. aastal kahasse Ülar Ploomi luulekoguga „Üks ja kogu” Betti Alveri nimelise parima debüütteose preemia. Mis puudutab kulka nominatsiooni, siis mäletatavasti kuulus 2001. kirjandusaasta Mehis Heinsaarele, tema kaks jutukogu „Vanameeste näppaja” ja „Härä Pauli kroo-

nikad” napsasid endale ka kulka proosapreemia. Huvitav tundub jällegi tõsiasi, et romaanivõistluse teise koha töö jõudis küll proosauhinna esiviisikusse, esikoha pälvinud teos aga mitte.

Neljas „juhtum” – Armin Kõomäe „Lui Vutoon”, 2015. aasta romaanivõistluse esikoha omanik – kandideeris samuti kulka proosapreemiale. Siinse loo ilmumiseks on juba selgunud, et „Lui Vutoonil” ei õnnestunud „Kentauri” kõrvale kerkida, sestap jääb Baturini romaan praeguse seisuga omamoodi pretsedendiks, erandiks, mis on tõusnud esikohale nii romaanivõistluse kui ka terve kirjandusaasta kontekstis.

Romaanivõistluste tulemusi iga-aastaste tunnustustega võrreldes leiab veel kaks huvitavat „juhtumit”. Teatavasti on võistluse žüriidel kombeks tõsta lisaks auhinna pälvinutele esile ka märkimist või ergutusauhinda väärivaid teoseid, mille arv on vaadeldaval perioodil pendeldanud nelja ja kümne vahel. Märkimise või ergutuseni jõudnud romaanide seast võib leida kaks nimetust, mis pälvisid pärast romaanivõistluse žürii tunnustust olulise kirjandusauhinna: Wimbergi debüütromaan „Lipamäe” ning Eia Uusi debüütromaan „Kuu külm kuma”. Esimene sai 2002. aastal Virumaa kirjandusauhinna, teine teos pärjati 2006. aastal Eduard Vilde nimelise kirjandusauhinna.

Remargi korras võib heita pilgu samale suhtele ka kirjastuse Tänapäev võistluse kontekstis. Ainus teos, mis on pälvinud kirjastuse heakskiidust laiemat tunnustust, on 2015. aasta võistlusel esikoha pälvinud Kaur Riismaa romaan „Pimeda mehe aiad”, mis kandideeris tänavu koos Riismaa teise romaaniga „Pühamägi” (ning loomulikult koos „Lui Vutooniga”) kulka proosapreemiale.

Mainitud kuue (koos Tänapäeva võistlusega seitsme) nimetusega kattuvus ülejäänud auhindadega piirdub. On raske hinnata, kas seda on palju või vähe. Kindlasti välistavad kattuvused mõtte romaanivõistluse marginaalsusest, pi-

gem vastupidi. Samuti saab öelda, et romaanivõistlusel osalenud teose laiem tähendus ei pruugi piirduda ainult nähtavusega auhindamistel. Ühe hea näite võib tuua 2007. aastast, mil ilmusid ka 2006. aasta romaanivõistluse kesksed tööd. Ükski neist ei jõudnud kulka proosaauhinna lõppvalikusse, kuigi võistluse taset ei saa kindlasti madalaks pidada. Üks põhjusi seisnes tõsiasi, et 2007. aastat iseloomustas erandlikult tihe konkurents. Mäletatavasti ilmusid tol aastal mitmed romaanid, mis andsid tooni kogu kümnendile ning mille mõju pole siiani vähenenud: näiteks Andrus Kivirähki „Mees, kes teadis ussisõnu”, Ene Mihkelsoni „Katkuhaud” ja Jaan Kaplinski „Seesama jõgi”. Kõik nimetatud raamatud kandideerisid ka kulka proosaauhinnale, mille pälviski lõpuks „Katkuhaud”. Sestap ei ole imestada, et romaanivõistlusel esile tõusnud nimed, nagu Tiina Laanem, Olle Lauli ja ka Peeter Helme, kelle „Puudutus” jäi toona napilt auhinnakohast ilma, ei pääsenud oma debüütidega proosaauhinna lõppvalikusse. Ometi leidis näiteks Olle Lauli „Niguliste õpilased” endale prominentseid eestkõnelejaid. Märt Väljataga, tõmmates ajakirjas Looming kokku seal aset leidnud nullinate kirjanduse ümber toimunud arutelu ja püüdes „unustusest päästa” teoseid, „ilma milleta oleks pilt nullinate elust ja kirjandusest märksa vaesem”, tõstab teiste hulgas esile Lauli romaani, mis on tema sõnul „mõjuv ja representatiivne pilt nn. grilliajastust” (Väljataga 2010: 722). Väljataga ettevaatlik, kuid pidev toetus on ennast õigustanud, kuna Lauli teine romaan „Kodutus” pälvis 2012. aastal kulka proosaauhinna.

4.

Eelöeldu põhjal peab vaagima kaht järeldust. Esiteks – positsioon romaanivõistluse tulemustes ei ole kaugeltki üheses seoses teose hilisema menu või olulisusega. Teiseks – romaanivõistlusel on kindlasti laiema tähendus, aga see

paistab samas olevat omajagu spetsiifiline.

Laiendan esimest järeldust. Romaanivõistluse tulemuse ja teose hilisema või laiema tähenduse vahel võib ilmnedas erinevaid pingeid. Selgelt tuleb välja, et võistluse võidutöö võib hiljem, avaramas kontekstis, jääda mõne võistlusel madalamalt hinnatud romaani varju. Nii näiteks tundub Kunnase „Sõdurjumala teener” mängivat nullinate kirjanduses mõnevõrra olulisemat rolli kui Rubeni „Volta annab kaeblikku vilet”. Sama lugu on Lauli „Niguliste õpilastega”, mis jäi 2006. aasta võistlustel alla Tiina Laanemi romaanile „Väikesed vanamehed”, aga osutus hiljem kirjanduslikult kõnekamaks. Laanem tuli oma võidutööga küll jõuliselt pildile, „Väikestest vanameestest” sai müügihitt, ent praeguseks ei kõla Laanemi nimi tugevalt kaasa mitte enam pikema proosa, vaid hoopis novellikirjanduse ja ennekõike näitekirjanduse kontekstis. Tõsi, see ei lahjenda mingilgi määral tõsiasi, et Laanem ilmus eesti kirjandusse just romaanivõistluse kaudu.

On ka juhtunud, et romaanivõistluste tulemustes auhindamata jäänud teos omandab hiljem kõiki toonaseid konkurente varjutava tähenduse. 2008. aasta võistlusel, kus teatavasti jäeti esimene auhind välja andmata, eraldati ka ergutusauhindu, millest üks läks Robert Kurvitza käsikirjale „Püha ja õudne lõhn”. Kui enamasti ilmuvad romaani võistluse tugevamad tööd aasta pärast võistlust (ning 2015. aastal koguni võistlusega samal aastal), siis Kurvitz viimistles käsikirja tunduvalt kauem ning avaldas selle raamatuna alles viie aasta pärast. Kohe pärast ilmumist hakkas romaani ümbritsema kultusteose oreool. Kurvitzat, kes on siiani rühmituse ZA/UM üks tuntumaid nimesid, toetas valjuhäälnel sõpruskond, mõttekaaslaste ring. Internetisaidil Goodreads kirjutab Nuke Darker (*aka* Kaur Kender) järgmiselt: „See on üsna nagu Gabriel García Márquez'i „Sada aastat üksildust”. Aga

Robert Kurvitz on oluliselt enesekindlam, kui noor Gabriel García Márquez oli – Robert ei viska kogu aeg nalja, ta ei ole nalja asi. [...] See raamat kingib eesti keelele sada aastat juurde.” Jättes kõrvale võrdluse García Márquezega – juba mainitud 2009. aasta proosa ülevaates võrdleb Toomas Vint sama autoriga Nikolai Baturinit –, tuleb märkida, et tegu polnud ainsa nõnda kiitva iseloomustusega. Raamatu kõlapinda võimendas Sirbi skandaal, milles autor aktiivselt (ja selgus, et toimetajana ebaõnnestudes) osales. ZA/UM esitas Kurvitza romaani lausa kui omamoodi manifesti, laiema kultuuripoliitilise meelega ilukirjanduslikku vastet. Ometi ei piirdunud kiidukoor ainult omainimestega, olgugi et Kenderile omase mõõdutundetuseni keegi teine ei ulatunud. Kindlasti tasub märkida Jaak Tombergi põhjaliku käsitlust, kust ta määratleb „Püha ja õudset lõhna” kui „fantastilist realismi” (Tomberg 2014). Igatahes tõestab Kurvitza esikteose fenomen veenvalt, et romaanivõistlusel tulnud raamat võib kergesti hakata elama kirjanduse üldpilti ergastavat elu, ilma et varasem võistluse kontekst enam tooni annaks.

5.

Nüüd teisest järeldusest – romaanivõistluse laiemast, aga samas spetsiifilisest rollist. See tundub olevat seotud küsimusega, millised kirjanikud õieti romaanivõistlustel osalevad. Osalt ei ole sellise küsimusepüstitusega suuremat midagi peale hakata, kuna üks võistluse kriteeriume on olnud käsikirjade anonüümsus. Ikka jääb võimalus – ükskõik kui ebatõenäoline –, et nii mõnigi nimekas eesti kirjanik, kelle nime võistluse nimekirjades ei kohta, on sellel ometi kas või ühe korra osalenud. Olemata psühholoog, julgen arvata, et juba endale nime teinud kirjanikule võib anonüümne konkurents olla raskem kui debütandile, kuigi nullindategi romaanivõistlusel leiab kindlasti oma „veteranid”: lisaks Baturinile näiteks Lehte Hainsalu või

Aarne Biin. Hainsalu „Viis minutit enne vihma” ja Baturini „Apokalüpsis anno Domini...” pälvisid mõlemad 1996. aasta võistlusel teise koha, Hainsalu leidis märkimist ka 1998. aastal. Kui vaadata nullindate võistlusi, siis tähenduslikult mõjub kahtlemata Mehis Heinsaare osalus. Heinsaar, nullindate alguses korduvalt auhinnatud novellikirjanik, osales 2004. aasta võistlusel, kus märgiti ära tema töö „Artur Sandmani lugu”. Hiljem, kui romaanidebüüt 2005. aastal ilmus, pälvis see üsna jaheda vastuvõtu, mis ajas marru Heinsaare apoloogeedi Berk Vaheri, kes „eksinuid” kohati lausa demagoogiliste võtetega ründas. Tõsi aga on, et „Artur Sandmani lugu” on siiani jäänud Heinsaare ainsaks romaaniks ning pisut hiljem jätkas ta edukalt nii novellikirjanikuna (2007. aastal ilmunud „Rändaja õnn” kandideeris juba mainitud Kivirähki, Kaplinski ja Mihkelsoni kõrval kulka proosapreemia) kui ka luuletajana.

Niisiis esindab Heinsaar juba endale nime teinud, aga sellegipoolest romaanivõistlusel osalenud prosaistide vähemust. Miks vähemust? Sest vähemalt nullindate võistlusi jälgides pole raske märgata (proosa)debütantide rohkust.

Romaanivõistluse kaudu ühel või teisel moel debüteerinud autorite hulk ja nimekiri on muljet avaldav. Liikugem kronoloogiliselt. 2000. aasta võistlusel esile tõstetud käsikirjade hulgast tuli kolm esikteost: Maniakkide Tánava „Mu aknad on puust ja seinad paistavad läbi”, Maarja Oderi „Inglinägu” ning Erik Tohvri „Majad jõe ääres”. Muide, jäin korraks kahtlema, kas tõepoolest on Tohvri nõnda hiline debütant, aga ka e-kataloogi ESTER andmetel oli 2001. aastal ilmunud „Majad jõe ääres” tol hetkel 68-aastase autori esikteos. Lisaks mainitutele oli kahe tunnustatud käsikirja, Aarne Rubeni võidutöö ja Wimbergi „Lipamäe” näol tegemist proosadebüüdiga. Rubeni ja Wimbergi esimesed autoriraamatud olid luulekogud: Ruben debüteeris 1993. aastal Tõnu Önnepalu

koostatud koguga „Raevule” ning Wimb-berg palju tähelepanu pälvinud „Maa- raamatuga” 2000. aastal. Äramärgitud tööde hulgas tasub mainimist ka Indrek Hargla, kelle „Baiita needus” pole küll debüüt (milleks oli 2000. aastal ilmunud „Nad tulevad täna öösel”), kuid kelle aeglasel, ent järjekindlat tõusul ulme- huviliste ringist laiemasse teadvusse ei tohi romaanivõistluste osa kindlasti ala- hinnata.

2002. aasta võistlusel esile tõusnud käsikirjade hulgas oli kolm debüüti, neist kaks füüsilise raamatu kujul: Mar-je Ernitsa „Õpetaja, õpetaja” ja Leida Rebase „Üle väljamäe”. Kui Ernits hak- kas pärast seda väga tihedalt avaldama, siis Rebase esikraamat ongi siiani jää- nud tema ainsaks. Märkimist leidnud teoste seast leiab ka ühe proosadebüü- di – Mare Raidma „Viola”. Huvitav on seegi, et Jaan Tangsoo, kes leidis 2002. aasta võistlusel tunnustust käsikirjaga „Marukoer”, tuli eesti kirjandusse 1990. aasta romaanivõistlusega, kui märgiti ära tema käsikiri „Kroonukuue kütkes”, millest sai 1991. aastal autori debüüt- teos. Lisaks tõsteti 2002. aasta võistlusel esile hilisema, 2004. aasta võistluse esi- kohaomaniku Sass Henno käsikiri „Elu algab täna”, mis ilmus raamatuna alles 2006. aastal, pärast suure kära saatel il- munud võiduroomaani „Mina olin siin” ja lasteraamatut „Mereröövlimäng”. Kuna aga „Elu algab täna” riputati juba 2003. aastal internetti, loeksin sellegi roma- anivõistluselt pärit esikteoste hulka.

2004. aastal esile tõstetute nimistust avastasin koguni viis debüüti. Kolman- da auhinna saanud Meelis Friedenthali nime võib enne seda leida küll mitme raamatu tiitellehe pöördelt, aga kujun- daja või illustraatorina. „Kuldne aeg” on Friedenthali ilukirjanduslik debüüt, mille on nüüdseks muidugi varjutanud 2012. aastal ilmunud „Mesilased” – ro- maan, mis pälvis Euroopa kirjandusau- hinna ning mis on hetkel üks rahvus- vaheliselt edukamaid eesti kirjandus- teoseid. Lisaks Friedenthali romaanile

avaldasid 2005. aastal oma esimesed raamatud juba mainitud Eia Uus („Kuu külm kuma”) ning Ruth Vassel („Vihma vari”), 2006. aastal Jaan Aps („Tähtis kevad”) ja 2007. aastal Tarmo Sibrits („Kuldkuju”). Jällegi leiab 2004. aas- ta parimate tegijate hulgast ühe 1990. aasta romaanivõistlusel tähelepanu pälvinud debütandi – Mae Antsu. Tema esikteosele „Mu pärnade aegu”, mis il- mus 1991. aastal, langes toona osaks er- gutusauhind.

2006. aasta paistab debütantide mõt- tes eriti oluline, ehk just seetõttu, et kolme auhinnatu hulgas oli neid tervelt kaks: Tiina Laanem ja Olle Lauuli. Li- saks veel mitteametliku neljanda koha pälvinud Peeter Helme, kelle käsikiri „Puudutus” vormus esikteoseks samuti 2007. aastal, ning Marion Andra, kelle „Vähemalt...” nägi trükivalgust 2008. aastal. Samal aastal toimunud roma- anivõistlusel pälvis Andra käsikiri „Algo- lagnia” ühe kahest kolmandast auhin- nast. Neljas 2006. aasta võistluselt pärit debütant oli Angela Hofberg romaaniga „Päev nagu elu”.

2008. aasta võistlus paistab küll sil- ma uue põlvkonna autorite (Birk Ro- helend, Marion Andra, Kurvitz, Robert Randma) osalusega, kuid otseselt debü- tante tuli esiletõstetute hulgast kolm: Kurvitz, Robert Randma romaaniga „Si- garet” ning Helju Pets romaaniga „Õnne- õiteta sirelid”. Pole kindel, kui paljud mäletavad Randma romaani visuaalselt efektset esikaant ning tema program- milist sõnavõttu Sirbis, kus ta kirjutas muuhulgas nii: „Õun ei pea alati paik- nema kausi keskel, see võib olla ka kau- si kõrval, sest piirid laienevad pidevalt. Seetõttu ei saagi me lugeda tänapäevast teksti lähtuvalt neist reeglitest, mis on loonud meie peas kindla raamistiku, ja sellelt baasilt ei saa me laiemalt mõista ka tänapäeva noorte kunsti ja kultuuri- pilti” (Randma 2009). Randma sõnavõtt tekitas resonantsi, seda tsiteeris oma esimeses Sirbis avaldatud essees Mih- kel Kunnus, kui ta võttis sapiselt lahata

Mikk Pärnitsa romaani „Hundikutsika-eetika” ning selle kaudu terve kirjan-
 dusliku põlvkonna: „Seetõttu suhtusin
 ja suhtun ka Robert Randma manifes-
 tikesse nii veriselt: tajumine ei ole uus
 mäletamine, „kiire eriteemaliste slaidi-
 de vahetumine” ei ole uus narratiivsus,
 promiskuiteet ei ole uus truudus, lollus
 ei ole uus tarkus, erinev, aga võrdne”
 (Kunnus 2010). Nagu näha, hargneb siit
 üks huvitav põhimõtteline vastandus,
 nägemuste erinevus (mis ei tundu olevat
 siiani vaibunud), ning on ainult kahju,
 et Randma tundub olevat eesti kirjan-
 duselust eemale tõmbunud.

2015. aasta võistlusel silmapaistnute
 hulgas on debütante olnud üllatavaltki
 vähe, kuigi selle põhjuseks võib osutu-
 da tõsiasi, et osa käsikirju pole jõudnud
 veel raamatuks vormuda. Ainsaks de-
 бүüdiks liigitub praeguse seisuga Helve
 Undo „Mõtetes elatud elu”. Žüriilt tun-
 nistähe saanud autorite hulgast töötab
 tulla veel mõni debütant. Siiski jääb
 silma, et kõik auhinnatud – Kõomägi,
 Laur, Eelrand ja Ashilevi – on juba tun-
 tud tegijad, näiteks Kõomägi on hetkel
 kahe romaani ja nelja jutukogu autor.
 Auhinnatute nimistu teeb antud kon-
 tekstis aga huvitavaks kahe pärjatu
 ilmselge romaanivõistluse taust. Märt
 Lauri debütromaan „Appassionata” sai

Tänapäeva 2011. aasta romaanivõistlu-
 sel teise koha, Helen Eelrand on samuti
 pälvinud nimetatud kirjastuse võistlu-
 sel tunnustuse – 2013. aastal kolmanda
 koha.

Mida võib eelöeldu põhjal väita? Va-
 hest seda, et romaanivõistlus paistab so-
 bivat paljudele kirjanikele hüppelauaks,
 sissejuhatavaks teetsaks eesti kirjan-
 dusse. Uue aastatuhande kontekstis
 võib öelda, et romaanivõistluse kaudu
 on eesti kirjandusse tulnud, võistluse
 abil oma positsioone võimendanud või
 oma jälje jätnud muljet avaldav hulk
 autoreid. Mõnedki neist on aastate
 jooksul neile osaks langenud tunnust-
 tust oma edasise tegevusega õigusta-
 nud – olgu siis romaanikirjanikena või
 mõnes teises kirjandusžanris. Tõsi, pal-
 jud autorid – näiteks Tohvri, Hargla,
 Ruitlane, Laanem, Friedenthal jt – on
 pärast võistlusel tähelepanu pälvimist
 loobunud selles osalemast (või vähemalt
 jääb selline mulje kõrvalt vaadates ning
 tulemusi jälgides). Ometi võib kokku-
 võtteks järeldada, et romaanivõistlustel
 on eesti kirjandusel kindlana tunduv,
 ennekõike verd värskendav, uusi tegi-
 jaid pakkuv koht.

JAN KAUS

Kirjandus

Kunnus, Mihkel 2010. Stepihundikutsi-
 ka dialoogi ihkav monoloog. Uue põlv-
 konna arvustus. – Sirp 29. I, [http://
 www.sirp.ee/s1-artiklid/c7-kirjandus/
 stepihundikutsika-dialoogi-ihkav-mo-
 noloog-uee-polvkonna-arvustus/](http://www.sirp.ee/s1-artiklid/c7-kirjandus/stepihundikutsika-dialoogi-ihkav-monoloog-uee-polvkonna-arvustus/)
 Randma, Robert 2009. Muutumine kui
 distsipliini surm? – Sirp 6. XI, [http://
 www.sirp.ee/s1-artiklid/c7-kirjandus/
 muutumine-kui-distsipliini-surm/](http://www.sirp.ee/s1-artiklid/c7-kirjandus/muutumine-kui-distsipliini-surm/)
 Tomberg, Jaak 2014. Maailmaehitamise
 paranduslik ainelaulatus. – Sirp 9. I,
<http://www.sirp.ee/s1-artiklid/c7-kirjan->

dus/maailmaehitamise-paranduslik-ai-
 nelaulatus/
 Vaher, Berk 2010. Vaeslapse käsi kiri:
 eesti proosa 2009. – Looming, nr 3, lk
 408–427.
 Vint, Toomas 2010. Proosamaastik 2009,
 kaldu harrastuskirjanduse poole. – Sirp
 16. IV, [http://www.sirp.ee/s1-artiklid/
 c7-kirjandus/proosamaastik-2009-kal-
 du-harrastuskirjanduse-poole/](http://www.sirp.ee/s1-artiklid/c7-kirjandus/proosamaastik-2009-kaldu-harrastuskirjanduse-poole/)
 Väljataga, Märt 2010. Oletusi ja kok-
 kuvõtteid nullindate kirjandusest. Mõt-
 tevahetus: 00-ndad eesti kirjanduses. –
 Looming, nr 5, lk 713–725.